

Dr. Helmut Jenč (1936–2020). (Foto: Serbski institut)

Za dr. Helmutom Jenčom

Dnja 22. meje 2020 je w Budyšinje bydlaŕcy něhdyši sobudźělačér a dołholětny wotrjadnik rěčespytneho wotdźěla Serbskeho instituta po dlěšej chorosći w starobje 84 lět zemrěł. Jako sorabist bě we Łužicy připóznaty a jako slawist tež w mjezynarodnym wědomostnym swěće wysoko česćeny. Jako koleginje džělachmoj někotre lěta pod jeho nawodom w rěčespytnym wotrjedže a po jeho wotchadže na wuměnk lěta 2001 dale w awtorskej skupinje „Němsko-hornjoserbskeho słownika noweje leksiki“. Jeho pilne wědomostne džěło hač do wysokeje staroby kaž tež jeho kolegialne, wěcowne a konstruktivne wašnje sej stajnje wažachmoj. Tuž smój na tutym městnje hišće raz najwažniše daty a mězniki z jeho žiwjenja zestajiloj.

Dr. Helmut Jenč narodži so 13. meje 1936 jako starši syn wučerja Rudolfa Jenča a wotrosće w Budestecach. Tam wopyta wot 1942 hač do 1948 zakładnu šulu. W interviewje¹ so 2019 na to dopominaše, zo běchu Budestecy wulka wjes resp. wulka wosada, ale zo njebě hižo za čas jeho džěćatstwa „přewjele serbskeho“. Mać bě Němka a nan Serb, ale po swójskich dopomnjenkach njebě hač do lěta 1945 nimale ničo wo Serbstwje zhoňil. Hakle jako bě so nan z wójny domoj nawrócił, „je we wosobinskim rozwučowanju, jara krutym a často so wotměwacym [...] synow wučil serbšćinu“. Dale powědaše wo serbskich zetkanjach a pozdžišich zarjadowanjach tamnišeje Domowinskeje skupiny,

¹ We wobłuku interdisciplinarneho projekta Serbskeho instituta z titulom „Generacija Warnoćicy – česko-serbski šulski projekt w powójnskim času 1945–1950“ je so dnja 12. februara 2019 z Helmutom Jenčom přewjedł kwalitatiwny interview wo wosobinskich dopomnjenkach, z kotrehož so tu cituje.

wosebje wo počesćenjach basnika Jakuba Barta-Čišinskeho, na kotrychž bě jako šuler basnje Čišinskeho citował.

Nan njebočićkeho bě měnjenja, zo trjebaše syn „bliši poměr k Serbam hač w Budestecach“. Z tuteje přičiny bě jeho hižo w léće 1947 na štyrytdženske prózdninske přebywanje do Poznańskeje wokoliny w Pólskej pósłał. Hdyž Rudolf Jenč sam wot nalěča 1948 jako wučer we Warnoćicach wuwučowaše, je syna Helmuta poł léta pozdžišo „mjenje abo bóle nuzował“, so tohorunja do Čěskeje podač. Tuž přebywaše Helmut Jenč wot nazymy 1948 léto we Warnoćicach. We wučbje serbsčiny je so po přenjeje pjatce napinał a potom bórze jedynki dóstawaše. Spěšnje je tak derje serbsce rěčał, zo je so móhl ze wšěmi dorozumić. Narěčne rozdžěle, konfesionelne abo dialektalne, tehdy hišće njepytny, jemu bě „jako bychy wšitcy jenak rěčeli“. W nazymje 1949, jako dyrbjachu gymnaziasća Čěsku zaso wopuścić, so njebočićki „skerje wjeseleše“. Swoje šulske kublanje pokročowaše na Serbskej wyšej šuli w Budyšinje. Kaž so sam dopomni, bě na Budyskim kublanišću Helmut Faska, kiž bě sam runje hakle maturował, jeho rjadowniski wučer. W léće 1954 Helmut Jenč šulu z maturu zakónči. Swoje rěčne kublanje w tutym času reflektujo praješe, zo bě pytny, zo bě jeho „přebywanje we Warnoćicach słowjansce bóle formowało hač tych sobušulerjow, kotřiž do toho w Čěskej byli njeběchu“.

Po maturje rozsduži so za studij slawistiki na Lipsčánskej uniwersiće, a njebě po jeho měnjenju připad, zo mnozy towaršojo z něhdyšeje „Warnoćanskeje generacije“ filologiske směry studowachu. 1960 dósta přistajenje jako wědomostny sobudželačér w rěčespytnym wotrjedze Instituta za serbski ludospyt při Němskej akademiji wědomosćow. W Budyskim sorabistiskim instituće zetka so trójka serbskich rěčespytnikow, kotřiž su „sej zhromadnje naročne a zakładne wědomostno-slědžerske nadawki stajili a tute tež hromadže a z mjezsobnej podpěru a pomocu w sčěhowacych lětach spjelnić spytali“.² Wona trójka, kotrejž přisłušeštaj staršej kolegaj Frido Michałk a Helmut Faska, zaběraše so z dokładnym archiwěrowanjom a přeslědženjom tehdy we wulkich džělach serbskorěčneho teritorija so pozhubjowacych serbskich narěčow. Hnydom po swojim přistajenju je so tuž Helmut Jenč na zběranju wobšěrneho dialektneho materiala w Hornjej a Delnjej Łužicy wobdžělił, kotrejž tež młodzi dialektologojo-slawisća z Pólskeje, Čěskeje a Ruskeje sobu podpěrowachu. Z nazběranjom materiala narěčow třiceći serbskich wsow je tak bytostnje přinošował k natwarej archiwa, kotryž wopřija mjeztym „njenarunajomne mnóstwo zapisaneho abo na paski nahrateho materiala ze serbskich narěčow“³. Wosebje serbske dialekty na juh wot Budyšina, potajkim tež narěč jeho ródneje wsy Budestec, wuwabichu jeho zajim a běchu pozdžišo předmjet wědomostnych slědženjow. Tež tema disertacije „Die sorbische Mundart von Rodewitz/Spree“, kotruž Helmut Jenč 1972 w Lipsku wuspěšnje zakitowaše, a kotraž wuńdže 1980 w Spisach Serbskeho instituta, swědči wo tutej wědomostnej specializaciji. Jako sobuawtor bě na wšěch džesac leksikaliskich zwjazkach Serbskeho rěčneho atlasa wobdžěleny, runje tak kaž na wudaću zběrkow serbskich narěčných tekstow (1964–1974). Jeho kompetenca na polu serbskeje dialektologije bě tež w mjezynarodnej slawistice prašana, tak džělaše mnohe léta sobu na projekće Słowjanskeho rěčneho atlasa (OLA), organizatorisce přirjadowanym Mjezynarodnemu komitejeje slawistow. W tutej funkciji organizowaše mjez druhim zetkanje džěloweje skupiny mjezynarodnej komisije 1997 w Budyšinje a skutkowaše jako sobuawtor a sobuwudawačel wjacorych zwjazkow.

² Helmut FASKA: Dr. Helmut Jenč pjecašesćdesatnik, w: Lětopis 48 (2001) 1, str. 3.

³ Tež tam, str. 3.

Spočatk 1970tych lět přewza nawodnistwo awtorskeje skupiny, kotraž přihotowaše wudaće Němsko-hornjoserbskeho słownika⁴ – džěło na tutym předewzaću bě hižo jeho nan Rudolf Jenč zahajił. Tak so wotnětka sylnišo ze spisownej hornjoserbskej rěču a předewšěm z jeje leksiku a słowotwórbu zaběraše. Bohate ekscerpceje rěčneho materiala, kotrež su tež džensa hišće w Serbskim instituce we formje kartoteki přistupne a so nadal wužiwa, tworjachu materialowy korpus někotrych leksikografiskich džěłow. W sčěhowacych lětach nawjedowaše Helmut Jenč wjacore słownikarske projekty a wuda zhmradnje z kolegami-rěčespytnikami mjeztym standardne džěła kaž šulski słownik z titulom „Słownik němsko-hornjoserbski“ (1986, hromadže z Horstom Petrikom, Francom Rajšom a Ludwigom Zahrodnikom), hižo mjenowany dwuzwjazkowy „Němsko-hornjoserbski słownik“ (1989/1991, hromadže z Fridom Michałkom a Irenu Šerakowej) a – hižo w času wuměnka – w léce 2006 „Němsko-hornjoserbski słownik noweje leksiki“ (zhromadnje z awtorkomaj předležaceho nastawka). Tež w zašlych lětach je pilnje dale džěłał, mjez druhim na nowym „Němsko-hornjoserbskim šulskim słowniku“ (spočatnje hromadže z Horstom Petrikom). Tutón projekt pak so přez smjerc Helmuta Jenča njeprětorhny. Manuskript słownika z něhdže 40 000 hesłami předleži w Rěčnym centrumje WITAJ a jeho bórzomne wudaće so přihotuje.

Nimo słownikarskich projektow zaběraše so Helmut Jenč tohorunja z prašenjami gramatiskeje struktury, normy hornjoserbskeje spisowneje rěče a modelemi słowotwórby a wozjewi tójšto nastawkow w mjezynarodnych zběrnikach. Wosebje prašenja modernizowanja hornjoserbskeje spisowneje rěče jeho w 1990tych lětach zaběrachu. Jedyn z wjerškow jeho slědženjow bě monografija wo wuwicu hornjoserbskeho słowoskłada, kotraž je 1999 pod titulom „Die Entwicklung der Lexik der obersorbischen Schriftsprache vom 18. Jahrhundert bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts“ jako 22. zwjazk Spisow Serbskeho instituta wušla.

Transfer dopóznaćow wědomostnych slědženjow do rěčneje praksy je njebočički na wurjadne wašnje zmištrował. Tak bě wón w Serbach přez mnohostronske popularnowědomostne přinoški znaty, na přikład w rubrice „Minuta serbsčiny“ w serbskich rozhłosowych wusyłanjach a w dženiku „Serbskich Nowin“, dale wozjewi nastawki w časopisu „Serbska šula“ abo poskićeše přednoški we wobłuku rěčnych dalekubłanjow. Jeho wobšěrna wěda pokaza so tež w zajimawych wopisowanjach pućowanjow po Hornjej Łužicy, we wopisowanju pochada ležownostnych a městnych mjenow, regionalnych wosebitosćow a zajimawostkow.

Helmut Jenč bě tohorunja z čłonom w léce 1990 wožiwjeneje Maćicy Serbskeje. 1991 wutwori so rěčespytna sekcija z wusměrjenjom na praksu, skutkowaca pozdžišo pod mjenom „sekcija serbska rěč“, jeje nawodnistwo wukonješe njebočički wot 1993 hač do 1998. Wot lěta 1994 hač do wotchada na wuměnk w léce 2001 bě Helmut Jenč nimo toho předsyda Hornjoserbskeje rěčneje komisije.

Česćimy sej Helmuta Jenča jako wědomostnika, njesprócniweho džěłaćerja na polu serbskeje rěče, ale wosebje tež jako přijomneho, wěcowneho a konstruktiwneho něhdyšeho kolegu.

Anja Pohončowa, Jana Šolćina

⁴ Němsko-hornjoserbski słownik. Załožił Rudolf Jenč. Spisali Helmut Jenč, Frido Michałk a Irena Šerakowa. Sobu džěłał Jurij Měrćink, zwjazk I (A–K), Budyšin 1989, zwjazk II (L–Z), Budyšin 1991.